

Wie was Andrew Murray (1828-1917) in werkelijkheid?¹

Uit het boek “Skrif en Kerk, Jrg 20(2) 1999”¹ - ISSN 0257-8891, p. 369-384

Auteur: T.G. Mahne, Universiteit van Pretoria

Vertaling, voorwoord en voetnoten door M.V.

Disclaimer: Hoewel ik dit werk op mijn site beschikbaar stel, ben ik het beslist niet eens met elk ingenomen standpunt. Onderhavig werk dient louter ter informatie en moet kritisch gelezen worden (M.V.)

Voorwoord door vertaler

Vandaag de dag is Andrew Murray nog steeds populair. Zie bv. het artikel van Arjan Baan van de Stichting HeartCry (gelinkt aan Paul Washer): <http://www.heartcry.nl/andrew-murray>.²

Ikzelf heb verscheidene werken van Murray in bezit. Bij het lezen ervan kreeg ik telkens een naar gevoel, te wijten aan de warrigheid en het mysticisme die ze kenmerken. Later verdwenen die boeken naar de zolder. Te afwijkend, te mystiek, te schadelijk. Dit is niet “het geloof dat eenmaal aan de heiligen werd overgeleverd” waarvoor wij dienen te strijden (Judas 3).

Daarom wil ik waarschuwen voor Andrew Murray. In onderhavig werk, downloadbaar¹ (PDF) op de site van de Universiteit van Pretoria, vond ik interessante informatie. Mits kritisch gelezen, kan dit nuttig zijn als achtergrondinformatie bij het fenomeen Andrew Murray.

ABSTRACT

Wie was Andrew Murray (1828-1917) eigenlijk?

Murray (1828-1917) was een dienaar van God. In de Nederduits Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, waar hij 58 jaar diende, werd hij zes keer tot moderator gekozen. Zijn invloed echter was niet beperkt tot de Nederduits Gereformeerde Kerk. Van de 250 boeken (meer dan 20.000 pagina's) die hij schreef werden sommige vertaald in meer dan 20 talen. Ondanks zijn intentie om geen theologische werken te schrijven, werd Murray een doctoraat toegekend in theologie door de Universiteit van Aberdeen in 1898. Hij was een man van gebed die ongeveer dertig boeken over gebed publiceerde. Murray, een mysticus en perfectionist, groeide op in een extreem legalistisch gezin. Als student verbond hij zich met de *Secor Dabar* vereniging die voortkwam uit de legalistische Reveilbeweging in de eerste helft van de 19de eeuw. Op de leeftijd van ongeveer 65 werd Murray beïndrukt door de geschriften van William Law³ (1686-1761), die op zijn mindset pasten als een handschoen. Maar wie was Andrew Murray eigenlijk? Gelijksoortige vragen omtrent zijn invloed in de Nederduits Gereformeerde Kerk zijn even belangrijk. Eerst en vooral: Wie was deze man? Was hij mogelijks een “gemengde sla” theoloog? Tot op vandaag vinden we sporen van Murrayisme in de Nederduits Gereformeerde Kerk. Zijn full-time dienst van 58 jaar heeft alleszins een positief erfgoed van Schots Calvinisme opgebracht.

1 ANDREW MURRAY (1828-1917)

De wereldwijde invloed van Andrew Murray (junior) bestaat tot op vandaag als gevolg van zijn talrijke geschriften die (sommige voor de zoveelste maal) die sinds het begin van de 20ste eeuw nog elk decennium herdrukt worden. De zienswijze van een theoloog die zo gevraagd blijft zoals die van Andrew Murray, oefent uit de aard van de zaak ook een grote theologische invloed uit op zijn lezerspubliek en de kerk. In zijn werk beweert Maris² terecht dat Murray's vele geschriften meer

¹ [http://www.up.ac.za/dspace/bitstream/2263/11445/1/Mahne_Wie\(1999\).pdf](http://www.up.ac.za/dspace/bitstream/2263/11445/1/Mahne_Wie(1999).pdf)

² Zij propageren ook nog andere mystici, zoals Henry Blackaby en Jessie Penn-Lewis (zie artikels op mijn site).

³ Een mysticus, zie: http://en.wikipedia.org/wiki/William_Law.

dan slechts “stichtelijke” kwaliteiten bezitten. Om dit te staven wijst hij op het feit dat aan Murray in 1898 een eredoctoraatstitel in de theologie werd toegekend.

Hij was een gezondene van God aan de Nederduitse Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika waarin hij als voltijdse leraar 58 jaar gediend heeft. Zijn ongeëvenaarde *curriculum vitae*³ getuigt van de bijzondere gave van God aan zijn kerk in de persoon van Andrew Murray junior. De 250 werken die hij in zijn leven heeft geschreven - meer dan 20.000 pagina's tellend - zorgen ervoor dat zijn invloed niet slechts tot zijn eigen kerk bleef vermits sommige geschriften in tal van wereldtalen vertaald werden.

Douglas looft zijn werken met de volgende woorden: “*And now that the living voice is hushed in death, it is not too much to anticipate that his printed words will speak to coming generations, and his inspiring writings take their place with the Classics of the Devout Life*”⁴. Tussen deze *Classics* waarbij hij Murray plaatst, bevinden zich de werken van Augustinus, Guyon, Tauler, Thomas a Kempis, Jeremy Taylor, Rutherford en William Law, die hij beschouwt als “*a lasting heritage to the Church*” (vert.: een duurzaam erfgoed voor de Kerk)⁴.

2 DE GROOTSTE ONDER DE GROTE LEIDERS IN DE NEDERDUITS GEREFORMEERDE KERK

Murray was vroeg in zijn kerkelijk leven een bijzonder bekwame leider en werd bijzonder geacht door zijn collega's. In 1862 wordt hij op 34 jarige leeftijd voor de eerste keer als moderator voor de Kaapse Kerk verkozen. Het feit dat ds. Andrew Murray als welbekende en beminde predikant, tijdens zijn bediening zes keer tot dit ambt van moderator in de hoogste vergadering van zijn kerk verkozen werd, spreekt van zijn bekwaamheid en van het vertrouwen dat in hem gesteld werd. Zelfs de vijanden die hij tijdens de liberale strijd in synodale kring gehad heeft, hebben de hoogste achting voor hem gehad. Ook ds. D.P. Faure die Murray spottend afmaakte als leider van de “ultra-orthodoxe wachters op Sions muren”, heeft Murray beschreven als een waardige leidsman, wel-sprekend, gevat en talentvol, iemand met een scherpzinnig verstand en met een helder oordeel en een persoon die in een vergadering voor de meeste andere personen te slim was.

In de kolommen van *Het Volksblad*, het orgaan van het echte liberalisme, schrijft Faure tijdens de Synode van 1870, onder het opschrift *Zakspiegeltjie*, de volgende: “*Er is geen lid van de vergadering, die meer invloed bezit dan Andrew Murray, en stellig is er onder de conservatieven niemand die zijn invloed beter verdient. Hij is consequent, en de consequentie eist altijd respect*”.⁵

Murray was niet groot omdat anderen op zijn terrein zo onbeduidend waren. Volgens Conradie wijst Vander Merwe erop dat er onder zijn tijdgenoten mannen van groot formaat waren die uit hoofde van hun persoonlijkheden, geestelijke kracht, grote verstandelijke vermogens en presentatie altijd zullen moeten gerekend worden tot de grootste geesten die in dienst van de Nederduitse Gereformeerde Kerk gestaan hebben “*Om [daarom] in de kring van zulke mannen op betrekkelijke jeugdige leeftijd leiderschap te verwerven en dat voor een halve eeuw te behouden - zoals in het geval van Andrew Murray - vereist meer als een beetje goed geluk*”.⁶

3 ZIJN OUDERLIJK HUIS

Murray komt uit de traditie van het Schotse evangelische Calvinisme, waarin niet enkel de invloed van de Schotse *Marrowmen*, maar ook de herinnering aan George Whitefield (1714-1770) voortleeft. Voor de *Marrowmen* was het leven belangrijker dan de fijnere punten van de leer. Hun calvinisme was soepeler dan dat van het Schotse type; het was “*breed, katholiek, liberaal, en het heeft bij voorkeur stilgestaan bij de liefde van God voor de hele wereld, de offerande van Christus voor elke zondaar*”⁷. Op zijn beurt vertegenwoordigde Whitefield weer de calvinistische vleugel van het Methodisme.

⁴ Onder deze *Classics* bevinden zich de schadelijke mystici Madame Guyon (Jeanne-Marie Bouvier de la Motte-Guyon), Thomas a Kempis en William Law, en ook de ketterse Augustinus: hij leerde dat de sacramenten de middelen zijn van reddende genade; was een van de vaders van de kinderdoop, beweerde dat de doop de zonde van het kind wegneemt; leerde dat Maria geen zonde had en promoveerde het gebed tot haar; geloofde in het vagevuur en de verering van relieken; accepteerde de doctrine van het celibaat voor “priesters”; en legde het fundament voor de inquisitie; was a-milennialist, om maar enkele van zijn ketterijen te noemen!

Andrew is in zijn ouderlijk huis op Graaff Reinet, getrouwd met de geest van de tijd, en ook erg streng legalistisch opgevoed. Vander Watt typeert in zijn boek⁸ de opvoeding in het Murrayhuis als een opvoeding in de beginselen van “een strenge wettische godsdienst”, hetgeen soms aan een vorm van ascese raakte. Op zondag was het de kinderen niet toegestaan te spelen of gewoon leesmateriaal te lezen. Zij konden wel in de tuin wandelen en tijdens het seizoen een bereikbare vrucht plukken - maar om bijvoorbeeld op zondag in een boom klimmen was zonde.

Wetticisme was in die dagen algemeen in kerkelijke kringen. Van Andrew Murray senior, zegt Claasen: “Ds. Murray’s spreken levert getuigenis dat hij soms wel de menselijke gehoorzaamheid aan Gods wet ten koste van Gods genadige vergiffenis beklemtoond heeft”⁹. Waarom dan? Deze vraag noopt een nadere beschouwing van het theologische klimaat van de 19de eeuw.

4 THEOLOGISCH LIBERALISME EN SECULARISME ALS GODSDIENSTIG MILIEU WAARIN MURRAY OPGROEIT EN WERKT

Theologische faculteiten en kansels hebben in de 19de eeuw een vloedgolf van liberalisme en secularisme ondergaan. Vander Watt zegt over dit tijdvak: “aan de theologische faculteiten zou dit van kwaad naar erger gaan ... Het gezag van de Heilige Schrift wordt verworpen, net zoals ook de leer van de Drie-eenheid, de godheid van Christus, zijn bovennatuurlijke geboorte en alwetendheid wordt aan twijfel onderworpen”¹⁰. In Nederland heeft het liberalisme onder theologiëstudenten hoogtij gevierd. John Murray vertelt van “het schandalig gedrag van de theologiëstudenten, die in de Naam van God zelfs in de klaslokalen lasteren en bij vele gelegenheden in een beschonken toestand verkeren”.¹¹

Unitarisme (de algemene term waaronder de verwerping van de Drie-eenheid sorteert. Hieronder *dunamistisch monargianisme* [Paulus van Samosata en Arius], *patripassianisme* [Noëtus en Praxias], *Servet* die in de tijd van de Reformatie de drie personen van de Drie-eenheid gewoon als drieërlei overeenstemmende getuigenissen ziet, alsook *cocinianisme* [Lelio en zijn neef Faustus Socinus]) en rationalisme (het laatstgenoemde met zijn toppunt in 1867) was aan de orde van de dag. Godsdienst was een zaak voor de zondag en bekering een verouderd woord, terwijl geloof louter het aannemen van godsdienstige waarheden omvatte. Dit was hoe het in Nederland gesteld was.

De Kaapse kerk was echter niet gevrijwaard van ditzelfde liberalisme. Er waren ong. 25 predikanten in de Kaap die in een mindere of meerdere mate vertegenwoordigers waren van de liberale strekking. Op de kansels werd de evangelisch leer verworpen en de fundamentele dogma’s van de kerk werden bijna niet meer geloofd. De Kaapse Synode moest optreden tegen vrijzinnige leraars zoals J. Kotze en T.F. Burgers. Murray toont reeds als student dat hij dit liberalisme tegengaat. Als leraar en moderator van de Nederduitse Gereformeerde Kerk speelt hij de hoofdrol in de orthodoxen hun verzet daartegen. Rechtzinnigen hebben strijd gevoerd tegen wetenschappelijk ongeloof. Een tegenreactie heeft natuurlijk altijd de neiging om legalistisch te handelen en als alternatief een legalistische levenswijze te beogen. Bij Murray en de orthodoxen was dat ook het geval. In zo’n milieu is het dan ook te begrijpen dat “evangelisch gezinden” zoals Murray niet over de fijnere dogma’s in de prediking bezorgd zouden geweest zijn. Het voortbestaan van de fundamentele Schriftwaarden is het waar het om ging.

De negentiende eeuw werd verder ook gekenmerkt door verdeeldheid onder christenen. Onder deze omstandigheden zou een oecumenische geest onder gelijkgestemde conservatieven en een vasthouden aan de elementaire leerstellingen in de prediking, zoals bekering en een heilig leven, de logische reactie van theologen als Murray zijn.

5 MURRAY EN SECOR DABAR

Als student heeft Murray in de atmosfeer van *Secor Dabar* (een beweging die onder invloed van de legalistische *Reveil-beweging* ontstaan is), een verdere stimulus ontvangen voor zijn wettische benadering. In Nederland ontstaat het *Reveil* (Frans voor ontwaking). Deze opwekkingsorganisatie was een niet-kerkelijke actie in literaire kringendie in opstand komen tegen de liberale geest en de secularisatie in de kerk en samenleving van de 19de eeuw. De kerk haar zijn plicht zodanig verzuimd dat gelovigen uit de seculiere wereld op deze wijze de apologetische taak van de kerk overgenomen hebben. Onder invloed van het *Reveil* sticht een groep studenten op de campus van de

Universiteit van Utrecht het *Secor Dabar* dat ten doel heeft de geesten van het *Reveil* “de wetenschappen te beoefenen die leiden tot het voortreffelijk ambt van evangelieprediker”¹². De eerste officiële vergadering van *Secor Dabar* vindt plaats op 8 oktober 1844 (een jaar voor de aankomst van de Murray-broers in Utrecht). Genoemde datum kan als de stichtingsdatum aangenomen worden.

*Secor Dabar*⁵ is het Hebreeuws in Psalm 119:49 wat in het Nederlands vertaald wordt met “Gedenk het Woord”. Deze beweging was er niet alleen om leerstellige dwaling tegen te werken maar ook om een dienst aan het koninkrijk te leveren. *Secor Dabar* heeft ook passievol evangelisatiewerk gedaan onder mensen die verloren dreigden te gaan in de achterbuurten van Utrecht. Op deze manier is de evangelisatiehartslag in Utrecht weer op gang gekomen, en dit kan met recht een herleving van de kerk genoemd worden. Mannen van de *Reveil*-beweging zoals o.a. Da Costa hebben van tijd tot tijd de vergaderingen van *Secor* bijgewoond en toegesproken. *Secor Dabar* was niet altijd ingesteld op gereformeerde kerkelijke bepalingen. Methodistische, piëtistische private avondmaalsvieringen (“sluipvergaderingen”), die destijds symptomen van de kerkelijke toestanden in Nederland waren (ook vandaag in Zuid-Afrika), werden tijdens *Secor-bijeenkomsten* gehouden. Het oogmerk van *Secor* was praktisch Christendom: Geloof, liefhebben en werken.

Secor Dabar toont ook sterke trekken van wetticisme. Een reglement werd opgesteld met het opschrift: *Wetten van Het Gezelschap SECOR DABAR opgericht den 8 sten van Wijnmaand 1844*.¹³ Let op het woord “Wetten”.

De wettische benadering van *Secor* heeft natuurlijk ook sterke tegenstand van medestudenten en professoren ontlokt. Geen wijn, sterke drank, sigaren of pijpen werden op de vergaderingen van *Secor* toegelaten. Slechts koffie, thee en chocolade werden als geoorloofd beschouwd. Een strenge wettische discipline werd ook toegepast op laatkomers of personen die zonder excuus aanwezig waren. Zulke personen werden beboet.

De appel valt niet ver van de boom en daarom kunnen wij begrijpen dat de karaktertrekken van het *Reveil* ook in *Secor Dabar* aangetroffen werden. Anderssen oppert dat het *Reveil*, waaruit *Secor Dabar* geboren is, een legalistische beweging was wanneer hij zegt: “De *Reveilkringen* hebben vooral een krachtige tegenstander gehad in de persoon van H.F. Kohlbrugge, die in zijn verzet tegen de wettische heiligheid van het *Reveil* het idee van een inklevende heiligheid als resultaat van de herscheppende werkzaamheid van de Geest verworpen heeft”¹⁴.

6 DE SIAMESE TWEELING VAN HET LEGALISME

Net zoals bepaalde kleuren samensmelten en bepaalde stukken gereedschap samen gebruikt worden, zo bestaat er in de geestelijke wereld een trilogie die samensmelt tot een eenheid. Deze drie zijn legalisme, perfectionisme en mysticisme. Perfectionisme kan niet zonder legalisme en mysticisme kan niet zonder perfectionisme. De een complementeert de ander. De een is afhankelijk van de ander. Deze drie zijn als grind, zand en cement die samen een betonmengsel vormen: steenhard legalisme, zandachtig mysticisme en cement-samenbindend perfectionisme. We kunnen ook zeggen dat legalisme het leven heeft geschonken aan een Siamese tweeling die samen één hart delen, namelijk legalistisch perfectionisme en legalistisch mysticisme.

In mysticisme vindt perfectionisme een ideaal milieu om zijn legalisme uit te leven. Murray, die een mysticus is, is legalistisch en ook perfectionistisch. In *Wees Volmaak* zegt hij: “God moet alles wesen en alles hebben. Als Wetgever en Rechter durft Hij [God] met niets minder tevreden zijn als met de absolute wettelijke volmaaktheid”¹⁵. Anderssen zegt daarom terecht: “Al heeft Murray ook geprobeerd om onderscheid te maken tussen zijn opvatting van perfectie en het perfectionisme, is hij daarin niet genoegzaam geslaagd, en dat kon hij ook niet, omdat zijn perfectie-ideaal ook sterk wettisch gekleurd was”.¹⁶

En mysticisme? De titel van het boek van Thomas Cogswell Upham over perfectionisme is *The Mystical Perfectionism*. Cox spreekt in zijn beschrijving van mysticisme van “the Mystic Way - the ladder of perfection or scala perfectioni”¹⁷. Heyns wijst erop dat de trappen van het perfectionisme doortrokken zijn met legalisme en zegt: “In het zwaar accent ... op de heiliging ... dat radicale en

⁵ Strong's Concordance: *zakar* (code 2142) *dabar* (code 1697): gedenk het Woord.

totale bevrijding van de zonde meebrengt ... verkrijgt de heiliging een ... uitgesproken nomistisch⁶ ... karakter".¹⁸

Het mystieke in onze dienst aan de Heer is noodzakelijk, maar het loopt altijd het gevaar dat we naar het blijdschaploze perfectionisme grijpen. Voor Murray's christocentrisch mysticisme zijn er tal van bewijzen. In zijn boek *Holy in Christ* zegt hij: "het heilige leven van Christus daalt neer en neemt bezit van Zijn volk, en zij worden één met Hem"¹⁹. In *Working for God* spreekt hij van "waar Zoon-leven, het ware leven van elk kind van God"²⁰ en "de terugkeer van christelijke bedienaars en werkers naar hun ware plaats voor God - in Christus en zoals Christus"²¹. In *Ziende op Jezus* zegt hij: "Laat dit ook bepaald uw doel wezen: u van den Heere Jezus in het Heiligdom te laten inleiden, om daar elke dag voor Gods aangezicht te wonen"²². Aangezien nu duidelijk blijkt dat Murray een legalist, perfectionist en mysticus is, komen we voor een volgende vraag te staan, namelijk: door wie is Murray zodanig beïnvloed?

7 DOOR WIE IS ANDREW MURRAY JUNIOR TOT DE TRILOGIE MYSTICISME, PERFECTIONISME EN LEGALISME BEÏNVLOED?

Johannes du Plessis beweert: "Niet lang vóór zijn bezoek aan Engeland, in 1895, is ds. Murray onder de betoverende invloed van William Law gevallen, de beroemde non-juror en mysticus van de achttiende eeuw"²³.

Alvorens op bovengenoemde hypothese ingegaan kan worden, is het nodig om iets kortst over Law te zeggen. William Law (1686-1761) was een Engelse mysticus. Tot vandaag toe leeft zijn diepzinnig denken, dat grote figuren zoals John Wesley beïnvloed heeft, nog steeds voort. Zijn werken van drie eeuwen geleden worden nog steeds bestudeerd en bewonderd zoals blijkt uit Peter Lang zijn *The Mysticism of William Law* (New York 1992). Law was niet louter een mysticus maar ook perfectionist en legalist. Hiervoor zijn er talrijke bewijzen te vinden in de 19 boeken die uit zijn pen voortkwamen. Van Law zijn 1729 *magnum opus*, *A Serious Call to a devout and Holy Life*, zegt G.C.W. Davies²⁴ dat het ontbreekt aan blijdschap over het goede nieuws van het Evangelie. Dit is wat legalistische perfectionisten doen en dit berooft de christen van zijn blijdschap in de Heer.

De vraag is nu of er enige bewijzen kunnen gevonden worden voor de hypothese van Johannes du Plessis. Law was ongetwijfeld de enige figuur die in een zeker stadium van Murray's leven van alle schrijvers de grootste indruk op hem gemaakt heeft. Dat deze hem echter beïnvloed heeft zoals du Plessis het stelt, is hoogst onwaarschijnlijk want "niet lang voor 1895" betekent dat Murray toen al reeds 66 jaar oud was. De vraag is of Murray's eigen gedachten tegen die tijd reeds gevestigd waren. Wij kunnen veel eerder zeggen dat in de vroege jaren (18)'90, toen Murray al diep in de zestig was, hij in William Law zijn belangrijkste geestesgenoot gevonden heeft bij wie hij ten opzichte van zijn eigen gevestigde legalisme, mysticisme en perfectionisme met acclamatie kon aansluiten. Met andere woorden: Law's legalistische perfectionisme en legalistisch mysticisme hebben slechts de reeds theologisch gevormde Murray als een handschoen gepast. Het woord *beïnvloed* behoort door het woord *beïndrukt* vervangen te worden. Voor deze stelling dienen ook nog de volgende aanvullende bewijzen:

Al zeven jaar voor 1895 vinden we bij Murray christocentrisch mysticisme, toen hij schreef: "het heilige leven van Christus daalt neer en neemt bezit van Zijn volk, en zij worden één met Hem"²⁵.

Dertien jaar voor 1895 komt het perfectionisme al naar voor als hij in *Abide in Christ* (heruitgave in 1979) zegt: "Het blijven in Christus maakt het mogelijk vrij te blijven van feitelijk zondigen"²⁶.

Elf jaar voor 1895, in *De school des gebeds*, merken wij legalisme op als hij telkens de term *regel* of *wet* gebruikt wanneer hij over gebed schrijft, zoals bv.: "In geestelijke dingen zoeken wij niet altijd naar het meest nodige, weten wij niet altijd naar den regel en de wet van het Heiligdom te

⁶ Nomisme: "Dit woord is afgeleid van het Griekse woord voor 'wet', *nomos* en is gemunt door wetenschappers die er een subtiel, maar belangrijk onderscheid mee wilden benoemen. Een nomist hoeft niet per se legalistisch te zijn omdat hij toegeeft dat wij door te gehoorzamen aan Gods wet geen plaats in zijn verbondsvolk kunnen verdienen. Nomisten houden echter wel vol dat een dergelijke gehoorzaamheid een voorwaarde is om die bevoorrechte plaats in het verbond en de bijbehorende zegeningen te behouden. In de taal van de traditionele christelijke theologie: nomisten geloven dat, hoewel de wet ons niet kan behouden, zij ons wel kan heiligen". <http://www.novapres.nl/common/chapter.aspx?ID=86>

bidden”²⁷ en elf jaar voor 1895 in *Jezus de Geneesheer der Kranken* (herdruk in 1924) komt hetzelfde gebedslegalisme ook naar voren. God staat reeds in 1884 als het ware machteloos in Murray’s legalistische denken, want: “Als de zonde beleden en afgelegd is, dan kan de Heer de tuchtiging wegnemen”²⁸.

8 LIEP MURRAY IN- OF UIT DE PAS MET DE NEDERDUITSE GEREFORMEERDE KERK VAN ZIJN TIJD?

Een mens zou zich tenslotte kunnen afvragen of Murray met zijn theologie in- of uit de pas liep met de geest binnen de Nederduitse Gereformeerde Kerk van zijn tijd. Helemaal uit de pas kon hij niet geweest zijn. Zijn uitspraken over de uitstorting van de Heilige Geest vinden wij ook in een schrijven van de Synodale Commissie van de Nederduitse Gereformeerde Kerk in die tijd. In 1842 roept de moderator William Robertson de kerk op tot gebed voor de uitstorting van de Heilige Geest (De kerk heeft hiermee niet de herhaling van Pinksteren bedoeld, maar de uitdrukking is nochtans misleidend).

Om te beweren dat Andrew Murray helemaal in de pas liep met de kerk is ook niet helemaal waar (vergelijk par. 11.2 in verband met ds. Dirk Postma en de Ring van Transgariep⁷). Vooral ten opzichte van de fijnere gereformeerde kerk van de Nederduitse Gereformeerde Kerk als een belijdeniskerk is dat misschien teveel gezegd. De zaak van ds. Kotze van Darling tegen Murray met betrekking tot de Dordtse Leerregels²⁹ dienen hier als voorbeeld. Nog een voorbeeld is Murray zijn controverse met S.J. Du Toit (1847-1911). Du Toit heeft hoofdzakelijk over gereformeerde en culturele beginselen met Murray gebotst en is uiteindelijk met acht *Kruiskerken* van de Nederduitse Gereformeerde Kerk afgescheiden³⁰. De vraag is waarom Murray dan afwijkt van de fijnere gereformeerde leer?

9 DE VRAAG NAAR HET WAAROM VAN MURRAY’S THEOLOGIE

Op de dogma-historische vraag naar het waarom van Murray’s theologie dient zijn Schotse achtergrond - zijn vrome vader als voorbeeld, alsook het liberaalstrijd-milieu waarin hij opwast en werkt - niet als een afdoend antwoord, aangezien John en Andrew, twee broers uit hetzelfde gezin, met dezelfde theologische opleiding en met dezelfde achtergrond van milieu, theologisch redelijk van elkaar verschillen: “Anders dan Hofmeyr en zijn broer Andrew, echter, verdedigde [John] Murray specifiek de canons van Dordt als zijnde consistent met de Schrift”³¹. Andrew was gewoonweg “meer beïnvloed door de eigentijdse theologische bewegingen en minder confessioneel en minder calvinist dan John [zijn broer]”³². Binnen Andrew’s spirituele raamwerk, dat anders was dan dat van John, hebben de Dordtse leerregels geen plaats gehad: “Hij citeerde nooit de canons van Dordt om zijn zienswijzen te ondersteunen, niettegenstaande hun sterke benadrukking van de leer van de nieuwe geboorte”³³. John heeft de Dordtse Leerregels wel verdedigd.

Waar komt de theologie van Andrew Murray dan vandaan en wat heeft van hem gemaakt wat hij is geworden? Andrew Murray was gewoon Andrew Murray! Het lag niet in zijn aard om vernieuwing door middel van redelijke inzichten te bevorderen. Murray’s persoon en theologie categoriseren is echter niet zo gemakkelijk. Daarom de vraag: Wie was Andrew Murray?

10 WIE WAS ANDREW MURRAY (1828-1917)?

Wanneer op zo’n vraag een antwoord moet gegeven worden, wordt het duidelijk dat het best mogelijke onderzoek naar de geschiedenis van enig persoon of gebeurtenis nooit gemakkelijk en volledig kan zijn. Het laatste woord over het leven van iemand zoals Andrew Murray zal nooit gezegd kunnen worden. Jürgen Moltmann zegt terecht dat kennis van de mens veranderende kennis is. Wanneer mensen naar mekaar kijken, komen zij er dikwijls achter dat zij “in een zaal met duizend spiegels”³⁴ zijn en zo “wordt de mens zelf inderdaad tot het grootste geheim voor de mens”³⁵.

Wie is Andrew Murray? Is hij een ware legalist in merg en been? Is hij een gereformeerde theoloog? Is hij een semi-pelagiaan⁸ of een remonstrant? Wie is hij? Het is gemakkelijk tot de overtuiging

⁷ Transgariep: een gebied in Zuid-Afrika, aan de Gariepriver.

⁸ Pelagius wordt vooral in verband gebracht met de theologische strijd over kwesties als vrije wil, genade, erfzonde en kinderdoop. Pelagius stelde dat de vrije wil van de mens ook na de zondeval intact was en ontkende de erfzonde.

ging te komen dat Andrew Murray junior een godsmansman is voor wie het leven Christus was, maar het is uiterst moeilijk om op de andere vragen die hier gesteld werden, heldere antwoorden te vinden, en wel om de volgende vijf redenen:

10.1 Onoverwogen stellingen

Murray maakt soms onoverwogen stellingen om zijn denken te bepalen. Hierna enkele voorbeelden:

Zijn boek *De School Des Gebeds* (1884) bestaat uit overdenkingen over de opleiding van de gelovige tot voorbidden. In les 1 zegt hij: gebed is hoog en heilig werk van het kind van God. Dit gebedswerk is “de bron van alle zaligheid, het geheim van alle leven en zegen”³⁶. Wat bedoelt Murray met zo’n stelling? Is het werk van een mens op zijn knieën werkelijk “de bron van alle zaligheid”? Bedoelt hij dat de oorsprong van alle zaligheid in menselijke goede werken ligt? Een kenner van Murray weet dat hij dit niet zó bedoeld heeft, maar het is wat hij schrijft.

Een volgend voorbeeld wordt gevonden in *De Geestelijke Toestand Der Kerk* (Nederlandse vertaling van *The State of the Church*) waar hij Gods unieke eigenschappen van oneindigheid en almacht gelijkstelt met de menselijke gebedsactie wanneer hij zegt: “Zoo Oneindig en Almachtig als God is, is ook het gebed”³⁷. De oneindigheid van God betekent dat God in geen enkele vorm van afmeting en hoeveelheden weer te geven is. Slechts Hij is oneindig. Slechts aan wat Hij is en heeft zijn er geen grenzen. Aan gebed zijn er wél grenzen, hoe schriftuurlijk correct en volgens welke regels ook gebeden mag worden. Een kenner van Murray weet echter dat hij dit niet zo bedoeld heeft, maar het is wel wat hij onoverwogen schrijft!

Wat het dankoffer van de gelovige betreft, zegt hij: “Leg dagelijks uw gaven klaar; God vraagt ze en zal ze zegenen - de hemel zal daardoor nader tot u komen en u zal nader tot de hemel komen”³⁸. Wat betekent dit? Duidt dit op een soort van aflaatstelsel? Wie Murray leest zal beseffen dat hij dit niet zo bedoelt. Maar wat hij daarmee bedoelt, verduidelijkt hij niet.

10.2 Inconsequentheid

Murray is soms inconsequent in uitspraken en dat maakt het moeilijk om hem in een of andere theologische categorie te plaatsen. In *Wees Volmaak* zegt hij: “Als iemand onderhavig boek opneemt met het idee daarin de uiteenzetting of bevestiging van een theorie over perfectionisme te vinden, zal hij teleurgesteld worden”³⁹. Hij wil duidelijk niet een perfectionist genoemd worden, maar vlak daarna waarschuwt hij de gelovige weer dat zij niet naar de opvatting moeten luisteren dat volmaaktheid in dit leven niet mogelijk is. In *Abide in Christ* zegt hij: “Geen gelovige kan zeggen ... ‘ik heb geen zonde in mij’, of ‘ik heb in afgelopen tijd nooit gezondigd’”⁴⁰. Twee bladzijden verder, in hetzelfde boek, schrijft hij weer: “Het blijven in Jezus maakt het mogelijk om niet daadwerkelijk te zondigen; en Jezus Zelf maakt het mogelijk om te blijven in Hem”⁴¹.

10.3 Murray’s overtreffende-trap-schrijfstijl

Murray schrijft graag in de overtreffende trap, wat de vraag oproept of hij slechts binnen zijn milieu van liberalisme van een schoktactiek gebruik maakt of in plaats daarvan doelbewust wil afwijken van de gereformeerde leer. Het volgende is een voorbeeld hiervan: “En de Heere Jezus ... doet niets zonder de medewerking van de gebeden van de leden van Zijn lichaam, Zijn gelovig volk”⁴² en “Christus, het hoofd, kan Zijn werk uit den hemel niet volbrengen als Zijn lichaam, de Kerk, ... niet geheel met alle kracht samenwerkt”⁴³. Stellingen in de overtreffende trap zijn een goede methode om slapenden wakker te maken, mits je daarmee geen grotere problemen veroorzaakt. Sleutelvragen die in de kern van de dogmatiek liggen en de oorzaak zijn van menige ketterij, worden door Murray met zijn schoktactiek onbeantwoord gelaten. Net zoals de liberaalgezinde theoloog geen onnadenkende uitlatingen kan maken zonder schade te berokkenen, net zo berokkenen de conservatieven ook schade door onnadenkende uitlatingen

10.4 Paragraafketterij bij Andrew Murray

Murray schrijft hoofdstukken vol van de zuiverste gereformeerde theologie, maar soms, in een enkele paragraaf of een enkele zin wijkt hij af van de rechtzinnige gereformeerde leer. Er zijn bijvoorbeeld aangrijpende gedeelten over gebed in zijn werken. Degene die zijn werken nog niet gelezen

heeft, loopt veel mis. Hij openbaart een diepgang die schaars is in de beschikbare literatuur over gebed. Uit de talrijke voorbeelden van gebedsverhoring die hij uit zijn rijke kennis en ondervinding opnoemt, blijkt dat hij praktijkgericht is. Bij hem is er een piëteit en godsvrucht die bij weinig auteurs te vinden is. Een voorbeeld van zo'n enkele afwijkende paragraaf vinden wij in *De Bediening Der Voorbedding* waar hij verklaart dat de gelovige slechts in zekere zaken in zijn gebedsleven zichzelf in overgave aan de wil van God moet onderwerpen: **“In sommige dingen is dit het geval; maar geenszins in de groote geestelijke zegeningen waaromtrent God zulke onbepaalde beloften heeft gegeven”**⁴⁴. Wat deze “sommige dingen” zijn die onderwerping aan Gods wil vragen en wat de “onbepaalde beloften” zijn die geen onderwerping aan Gods wil vragen zijn, zegt Murray verder niet! Zo'n standpunt botst echter met de derde bede in Christus' modelgebed en daarmee met het wezen van een algemene overgave van de gelovige aan Gods wil. Uit de voorafgaande vier punten kan tot een conclusie gekomen worden: Murray is een gemengde-sla theoloog!

10.5 Murray is een gemengde-sla theoloog

Murray is een gemengde-sla theoloog die het de navorsers moeilijk maakt om te bepalen welke bestanddelen van zijn theologie voor hem de belangrijkste zijn. Van elke toegewijde theoloog en ook van elke vrome denkrichting die indruk op hem maakte, heeft hij schijnbaar iets eigens gemaakt, en dan wel precies zo, of in een verwerkte vorm, aan anderen doorgegeven. Hij doet dit soms ten koste van de zuivere gereformeerde kerkleer, maar dan ook weer soms ten koste van de niet-reformato- rische groepen. Ook de meest contrasterende leerverschillen tussen protestantse theologen over zo- iets als de doopkwestie, was in zijn gemengde-sla trant voor hem geen probleem.⁴⁵

Alsof hij iets van alles onder één paraplu wil verenigen is Murray soms gereformeerd, en dan weer op echt semi-pelagiaanse stijl verandert hij de effectieve genade van God in een soort hulppakket waarin God en mens als interafhankelijken mekaar tegemoet moeten komen en aanvullen. Soms is hij een sunergistische kampvechter voor een reële samenwerking van God en mens, door het gebed van de mens, en dan weer is het “genade alleen”. In zijn gebedslegalisme is de bidder de doener en God dikwijls slechts de respondent. Maar de gebedslegalist Murray is dikwijls de anti-legalist Mur- ray. Echt arminiaans (met voorwaardelijke genade) schrijft hij: **“Hoe leren te bidden zoals Mozes? Wij kunnen deze genade niet verzekeren door een daad van de wil. Onze eerste les moet het besef van onmacht zijn. Dan zal genade dit in ons uitwerken”**⁴⁶. Maar toch horen wij ook elders bij hem de prachtige gereformeerde theologie weerklinken: **“What peace ... never to offer a prayer ... wit- hout first having the glad remembrance that what we do is only the manifestation of what God is doing in us”**.⁴⁷

Een mens kan het met F. J. Liebenberg⁴⁸ eens zijn wanneer hij zegt dat Murray niet in een wettische leer over heiligmaking vervalst. Dit is juist; hij vervalst daarin niet, want telkens tilt een stukje gere- formeerde theologie hem daaruit op. Een mens kan het dus niet maken hem vast te pinnen in het een of ander waterdichte denkschema. Indien Murray een consequente gereformeerde denker was, zou- den wij waarschijnlijk niet na een eeuw nog over zijn werk debat gevoerd hebben. Het is juist dit Murrayisme van onoverwogen stellingen, inconsequente uitspraken, een overtreffende-trap-schrijf- stijl, paragraafketterij en een mengsel van uiteenlopende theologische overtuigingen die maken dat theologen na honderd jaar nog steeds rond zijn werken aan het worstelen zijn.

11 MURRAY'S INVLOED OP ZIJN KERK

De theologische bijdrage van Andrew Murray junior is een prominente dogmatische traditie in de Nederduitse Gereformeerde Kerk gaan vestigen. Strauss spreekt van de dogmatische traditie *in* en niet *van* de Nederduitse Gereformeerde Kerk en zegt dan: **“Daarachter ligt de overtuiging dat een kerk verschillende dogmatische tradities in zichzelf kan huisvesten zonder dat een van hen noodza- kelijk de dogmatische traditie van de kerk hoeft te wezen”**⁴⁹. De Nederduitse Gereformeerde Kerk heeft ongetwijfeld meer als een traditie dan eigen aan haar is - vandaar het unieke karakter van de kerk. Reeds in 1906 zegt J. I. Marais: **“Ons Calvinisme is dat van Holland, getemperd door dat van Frankrijk, verlevendigd en verrijkt door dat van Schotland”**⁵⁰. De theologische bijdrage van Andrew Murray aan de Nederduitse Gereformeerde Kerk is geenszins de dogmatische traditie *van* die kerk, maar hij heeft wel op de volgende wijzen bijgedragen tot het unieke karakter van de kerk bijgedra- gen:

11.1 Een Evangelisch-legalistische lijn

Murray versterkt de evangelisch-legalistische lijn binnen de Nederduitse Gereformeerde Kerk. De Nederduitse Gereformeerde Kerk toont van vroeg af aan reeds een evangelisch-legalistische benadering als een van zijn kenmerken. “Evangelisch” is echter een woord dat moeilijk definieerbaar is. Het is “zoals een gladde, ronde kei die in elke richting kan rollen”⁵¹. Deze kei, zegt Strauss, is al in verschillende richtingen gerold. Hij verwijst naar professor John Murray (broer van Andrew Murray), eerste docent in dogmatiek aan de Universiteit van Stellenbosch en naar professor Jonker, senior professor in dogmatiek aan dezelfde universiteit, als hij zegt dat de uitverkiezingsleer in het begin (Murray) meer in Arminiaanse zin werd uitgelegd, en aan het eind (Jonker) hier of daar naar de positie teruggekeerd wordt. Bij Andrew Murray heeft de evangelische kei een draai gemaakt bij (legalistisch) perfectionisme, (legalistisch) mysticisme en vooral ook bij legalisme in gebed. Een Murrayistische evangelisch-legalistische lijn is steeds bij veel lidmaten en leraars van de Nederduitse Gereformeerde Kerk te bespeuren. De waarneming hiervan komt van iemand die zichzelf identificeert met de stelling: “Wij allen vinden het even moeilijk om het met de genade uit de houden”.⁵²

11.2 Oecumene

Een spontane, onbevreesde uitreiking naar gelovigen met andere dogmatische tradities is een kostbare erfenis die voor de Nederduitse Gereformeerde Kerk vooral door Andrew Murray achtergelaten werd. Hij was dikwijls de enige die bezoekende theologen uit andere landen en andere denominaties bij de Kaapstadse haven kwam afhalen, hen verzorgde en hen soms zelfs op zijn kansel liet prediken. Ds. Dirk Postma van de Gereformeerde Kerk is bij gelegenheid op de kansel door Murray in Bloemfontijn toegelaten. Hierop heeft de Ring van Transgariëp met ontsteltenis en ernstige vermaning gereageerd.

Als gereformeerde heeft Murray de grootste waardering voor de Arminiaan D.L. Moody gehad. Zo kunnen nog tal van voorbeelden aangehaald worden.

Deze erfenis houdt, als ze verkeerd bestuurd wordt, een groot risico in voor de leerszuiverheid. In 1 Timotheüs 4:16 zegt Paulus: “Geef acht op uzelf en op de leer. Volhard daarin. Want wanneer u dat doet, zult u en uzelf behouden en wie u horen”. De uitdaging bestaat echter gelijktijdig daarin dat binnen de open ruimte van de Nederduitse Gereformeerde kerkgemeenschap en kansel veel soorten mensen zich thuis voelen en een bijdrage leveren: de legalist en methodist, de mysticus en perfectionist, de calvinist en zelfs ook de hyper-calvinist. Wat een kerk, wat een veelkleurigheid, wat een gevaar, maar ook wat een uitdaging! Verdere navorsing kan mogelijk hieruit voortkomen.

11.3 Schots Calvinisme

Dat wat Andrew Murray als Schotse calvinist is komen te bevestigen en herbevestigen betreft dezelfde aspecten die Strauss aanwijst in zijn beschrijving van de dogmatische lijn in de Nederduitse Gereformeerde Kerk, namelijk de “nadruk op persoonlijke bekering; beklemtoning van ‘n vrome levenswandel; ijver voor de zending; accommodatie van verschillende accenten binnen de eigen kerkelijke kring; bereidheid om met andere kerken samen te werken; streven om ook de samenleving in een christelijke zin te beïnvloeden”⁵³. Genoemde aspecten heeft Andrew tot aan het eind van zijn leven beklemtoond en beoefend. Zijn talloze geschriften zijn niet louter op boekenrekken geplaatst, maar ze zijn ook de harten van tienduizenden christenen binnengedragen.

De vraag kan tenslotte gesteld worden of Murray’s werken wegens zijn mystieke en perfectionistisch legalisme vermeden moeten worden. Dit is een optie maar het zou de kerk echter veel armer achterlaten. Maris’ gezindheid van openheid tegenover Murray moet daarom eerder overwogen worden. Wanneer Maris zich met genoegzame kritiek tegen Murray’s opwekkingstheologie afzet zegt hij: “Tenslotte - men leze al het voorgaande niet als een aansporing om Murray niet te lezen. Wel als een aansporing om het met onderscheidingsvermogen te doen. Want dat er ook vandaag reden is om te zoeken naar voedsel tot versterking van een schrale gemeente, en om de gemeente aan te moedigen ervan gebruik te maken, kan niemand ontkennen”.⁵⁴

NOTEN:

- 1 Artikel gebaseer op DD-proefskrif getitel: "Legalisme en gebed in die werk van Andrew Murray. Die invloed van William Law" ingedien by Departement Kerkgeskiedenis, U niversiteit van Pretoria gedurende 1997.
- 2 J W Maris, *Geloof en Ervaring: van Wesley tot de pinksterbeweging*, Leiden 1992, 112.
- 3 Vergelyk J du Plessis, *Het leven van Andrew Murray*, Kaapstad 1920.
- 4 W M Douglas, *Andrew Murray and his message: one of God's choice saints*, London 1926, 326.
- 5 J du Plessis, *a w*, 268.
- 6 B Conradie, *Andrew Murray na honderd jaar*, Stellenhosch 1951, 184.
- 7 Conradie, *a w*, 193.
- 8 P B van der Watt, *Prof John Murray (1826-1882): sy bydrae en betekenis*, Kaapstad 1983.
- 9 J W Claasen, Die kerklike godsdienstige agtergrond en die invloed van die eerste Skotse leraars in Suid-Afrika, (DD-proefskrif), Universiteit van Pretoria 1990,386.
- 10 P B van der Watt, *a w*, 25.
- 11 Van der Watt, *a w*, 26.
- 12 Du Plessis, *a w*, 65.
- 13 P B van der Watt, *John Murray 1826-1882: Die eerste Stellenbosse professor*. Pretoria 1979, 48.
- 14 B J K Anderssen, 'n Kritiese ontleding van die soteriologiese teologie van Andrew Murray, (DTh-proefskrif), Universiteit van Stellenhosch 1979, 2.
- 15 A Murray, *Wees volmaak*, 'n Boodskap van die Vader in die hemel aan sy kinders op aarde, Stellenhosch 1893, VI.
- 16 Anderssen, *a w*, 199-200.
- 17 M Cox, *A handbook of christian mysticism*, London 1986, 28.
- 18 J A Heyns, *Dogmatiek* (tweede druk), Pretoria 1981,324.
- 19 A Murray, *Holy in Christ*, London 1888, 22.
- 20 A Murray, *Op God wachten: overdenkingen voor eene maand*, Milhorn 1901, 33.
- 21 Murray, *a w*, 1901, 33.
- 22 A Murray, *Ziende op Jezus*, Amsterdam 1893, XV.
- 23 Du Plessis, *a w*, 460.
- 24 J D Douglas (red), *The New International Dictionary of the Christian Church*, Grand Rapids 1974, 587.
- 25 Murray, *a w*, 1888, 22.
- 26 A Murray, *Abide in Christ*, Springdale Pa 1979, 174.
- 27 A Murray, *De school des gebeds: overdenkingen omtrent onze opieiding tot de heilige bediening der voorbedding*, Amsterdam 1884, 4.
- 28 A Murray, *Jesus, die geneesheer van die krankes: of geloofsgenesing volgens Gods Woord*, Pretoria 1924, XIII-XIV.
- 29 Vergelyk A Moorees, *Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika 1652-1873*, Kaapstad 1937, 994 & 1006-1007.
- 30 Vergelyk M J Badenhorst, *Die Kruiskerk en die Strydenburgese kerkkwestie met di S J du Toit en Andrew Murray in twee kampe*, Stellenhosch 1970.
- 31 G Thorn, The Calvinist Pietism of professor John Murray (1826-1882). *Studia Historiae Ecclesiasticae*, Vol XVIII, No 1. June, Pretoria (University of South Africa) 1992, 36.
- 32 Thorn, *a w*, 28.
- 33 Thorn, *a w*, 30.
- 34 J Moltmann, *De mens: christeijike antropoogie in de conjlicten van deze tijd*, Stuttgart 1971,9.
- 35 Moltmann, *a w*, 12.
- 36 Murray, *a w*, 1884, 2.
- 37 A Murray, *De geestelike toestand der kerk*, Kaapstad 1915, 60.
- 38 A Murray, *Geld: gedagtes vir die rentmeesters van God*, Stellenbosch 1940,16.
- 39 Murray, *a w*, 1893, V.
- 40 Murray, *a w*, 1979, 172.
- 41 Murray, *a w*, 1979, 174.
- 42 A Murray, *Leer ons bidden: lwrte overdenkingen over het gebed*, Paarl 1919, 63.
- 43 Murray, *a w*, 1919, 97.
- 44 Vergelyk A Murray, *Versamelde Werke deel V: Die huislike iewe*, Stellenbosch 1943, 338.
- 45 A Murray, *De bediening der voorbedding: eene oproeping tot gebed door Andrew Murray, predikant te Wellington, Zuid-Afrika*, Kaapstad 1898, 125.
- 46 A Murray, *The inner chamber. and the inner life*, London 1905, 32.
- 47 Murray, *a w*, 1979, 82.
- 48 In A Murray, *Die Goddelike Geheim*, Stellenbosch 1942, voorwoord.
- 49 S A Strauss, *Op soek na die dogmatiese tradisie in die Nederduitse Gereformeerde Kerk: die Stellenbosse iyn*, (Intreerede Bloemfontein) 1993, 2.
- 50 Claasen, *a w*, 414.
- 51 Strauss, *a w*, 31.
- 52 J Cilliers, *Die uitwissing van God op die kansei*, Kaapstad 1996, 4.
- 53 Strauss, *a w*, 31.
- 54 J W Maris, *Andrew Mu"ay (1828-1917): profiel van zijn opwekkingstheologie*, Apeldoorn 1995, 37.